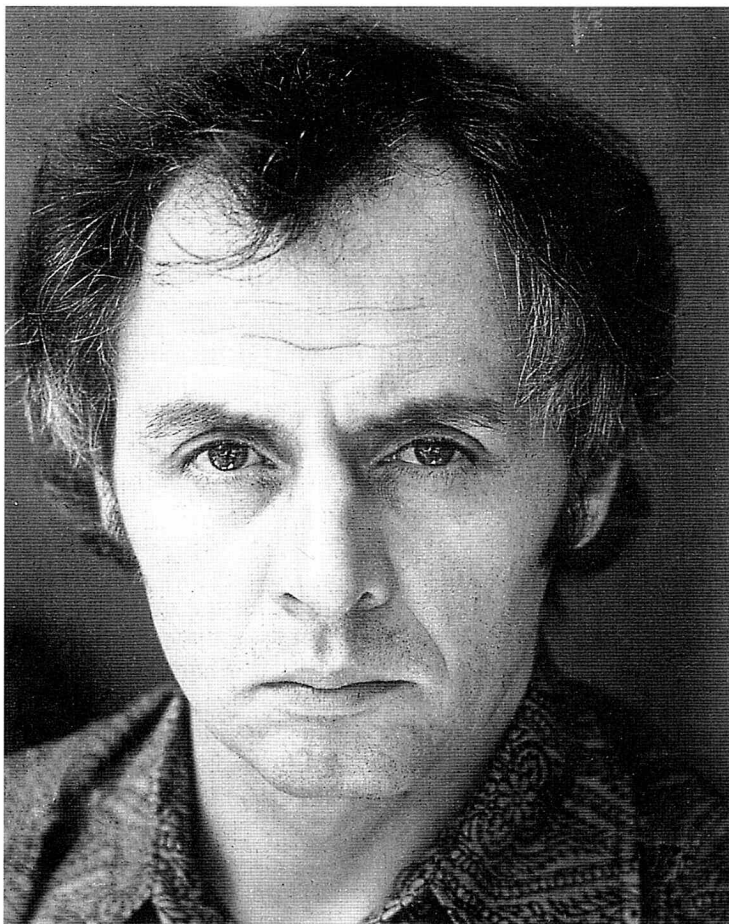

Laing (re)visited:
Det spaltede selv

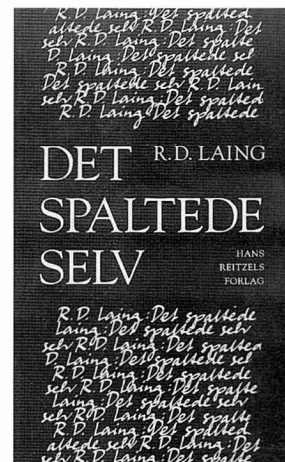
Ronald D. Laing (1927-89)

Det er mere end 40 år siden Ronald D. Laings første bog "The divided Self" udkom i England. I årene efter blev den oversat til mange sprog, og ti år senere – i 1970 – kom den på dansk. Nu kan den fås igen, takket være Hans Reitzels Forlag som både har sørget for opdateret nyoversættelse og genudgivelse. Det giver – med forlagets ord – "både tidligere og nye læsere mulighed for at tage stilling til en af de mest centrale skikkelser i den nyere tids psykiatri".

Selv hører jeg til de nye, om end ikke unge. Jeg husker en så imponerende Laing-titel som 'Oplevelsens politik og paradisfuglen' (udgivet på dansk i 1969), men det var andre af Rhodos' udgivelser som i de år fyldte i min bevidsthed. 'Fordømte her på jorden' af Frantz Fanon og 'Sjæl på is' af Eldridge Cleaver – bare for at give et par eksempler.

Men taget stilling til Laing, det har både jeg og mange flere gjort, helt uden tyngende førstehånds kendskab til hverken ham eller

Ronald D. Laing
DET SPALTEDE SELV
– En eksistentiel studie i tilregnelighed og galskab.
Dansk nyoversættelse af Finn Abrahamowitz
Hans Reitzel 2001. 251 sider, kr 265,-.

hans værker. Denne mærkelige mand, født i en fattig familie i Glasgow i 1927, måtte – uden sammenligning i øvrigt – lide lidt af den samme skæbne som Karl Marx der bad sig fritaget for marxisterne. Laing blev – under protest, men aldeles ubønhørligt – gjort til synonym med anti-psykiatri. Men han var psykiater, og både i bøger og praksis forsøgte han at udvide og udvikle psykiatrien, ikke at afvikle den.

Psykiatrien er lige siden Kraepelin blevet koblet entydigt til en naturvidenskabelig forståelse af sindslidelsen. På trods af store definitoriske vanskeligheder, for eksempel i forhold til så centrale begreber som skizofreni og psykose, på trods af de enorme – kulturelle og historiske – forskelle på hvad der betragtes som sygt eller afvigende, og på trods af de store diagnostiske forskelle over tid og fra psykiater til psykiater, klammer psykiatrien sig – måske endda med fornyet styrke – til biologien. Psykiatri defineres som et lægevidenskabeligt speciale og forsøg – som Laings – på at tage afsæt i eksistentielistisk og fænomenologisk tankegang stemples som ideologisk, subjektivt, naivt og følelsesbaseret. Den kun 28-årige Laing er i 'Det spaltede selv' fuldt opmærksom på problemet, og tager effektivt fat i forestillingen om objektivitet:

“Man må på det strengeste bekæmpe enhver fristelse til at tro, at man for at være fordomsfri må være “objektiv” i den forstand, at man depersonaliserer den person, der er “objekt” for ens forskning, fordi man tror, at man kun derved er videnskabelig. Depersonalisering i en teori, der skal være en teori om personer, er lige så forkert som skizofren depersonalisering af andre, og er i sidste ende en lige så forsættelig handling.”

Laing selv blev offer for stempning og udgrænsning af den etablerede psykiatri. Selv i dag er han tabu i mainstream-psykiatrien, og mennesker som har hentet inspiration fra ham, søger omhyggeligt for at undgå at referere til ham. Af simpel frygt for selv at blive stigmatiseret som “family-blamer” eller generelt som bærer af “anti-psykiatriske holdninger”, hvilket fagligt set er selvmord eller i bedste fald marginalisering. En trist historie der giver anledning til at rose forlaget for den nødvendige ny-udgivelse som måske kan bane vejen for en mere fordomsfri omgang med det Laing faktisk stod for.

Laings projekt i 'Det spaltede selv' er mangfoldigt, og jeg ved ikke om jeg fuldt forstår alle dele af det. Men hans hovedformål er “at gøre sindslidelse, og udviklingen af sindslidelse-

se, forståelig". Han skriver også at han *ikke* vil forsøge at fremlægge en teori om skizofreni eller om sine behandlingsmetoder, men derimod give en eksistentiel beskrivelse af nogle former for sindslidelse. Dette formål tager han systematisk og overbevisende fat på i bogens tre dele.

Første del etablerer et eksistentielt-fænomenologisk grundlag for hvad han kalder en viden-skab om personer og for forståelsen af psyko-sen. Han gør her op med ideen om at kunne se professionelt distanceret på "den syge". Enhver betragtning finder sted i et felt som også indeholder den betragtede, og Laing mener at patientens adfærd i et vist omfang også er en funktion af psykiaterens adfærd og de institutionelle rammer. Han giver en tankevækkende analyse af Kraepelins referat af en seance med en patient som efter Kraepelins mening ikke giver "en eneste nyttig oplysning", men kun "usammenhængende sætninger uden nogen som helst forbindelse med den generelle situation". Heldigvis beskriver Kraepelin situationen og dialogen så detaljeret at det ikke falder Laing svært at give en helt anden tolkning: at den forpinte patient der i 1905 vises frem i auditoriet faktisk kommunikerer og giver hjerteskrærende udtryk for sin desperate situation: "Han er imod at blive målt og vejjet. Han ønsker at blive hørt." Laings fordring er at vi ikke på forhånd afskærer os fra muligheden for at forstå, at vi forsøger at begribe mennesket ud fra dets væren i verden og dets egen oplevelse. At alene se og lytte for at finde tegn på sygdom, er det modsatte af at prøve at forstå.

Det er også i denne del Laing lancerer og forklarer grundbegrebet ontologisk utryghed som måske er hans vigtigste teoretiske konstruktion. Primær ontologisk, eller værensmæssig, tryghed findes når mennesket føler sig tilstede i verden som en virkelig, levende, hel og tidsmæssigt sammenhængende person. En sådan tryghed er efter Laings mening den tryghed som alt andet bygger på, og den etableres – eller etableres ikke – meget tidligt i livet. Det er den der gør at vi oplever os selv og andre som virkelige personer som vi er klart adskilte fra og forbundne med, og det er også den der definerer os i rum og tid – som mennesker med en begyndelse og en slutning. Er en sådan grundlæggende og eksistentiel tryghed ikke etableret, får mennesket alvorlige vanskeligheder. Ens

afgrænsning til resten af verden er ikke selvfølgelig, man føler sig måske uvirkelig, ulegemlig, eller truet af andres eksistens. Almindelige livs-omstændigheder truer ens i forvejen skrøbelige tryghed, og ens forhold til andre mennesker bliver radikalt anderledes:

"Hvis individet ikke kan tage sin egen og andres virkelighed, liv, selvstændighed og identitet for givet, bliver han opslugt af spidsfindige forsøg på at blive virkelig, på at holde sig selv eller andre i live, på at bevare sin identitet, på at kæmpe for at undgå at miste sit selv, som han ofte udtrykker det."

Det betyder ikke at den utrygge trækker sig tilbage fra verden eller mister kontakten med den, men nok at han kan få problemer med at dele sin opfattelse af verden med andre. Ydre begivenheder mister ikke deres betydning; de betyder bare noget andet. Ifølge Laing må det ontologisk utrygge menneske ofte slås med angst for opslugning, implosion eller forstening/depersonalisering, og han giver en række eksempler på angst der giver sig disse udtryk.

Livet går videre, også for de mennesker som ikke har fået en primær værensmæssig tryghed i vuggegave. De må forsøge at håndtere situationen, leve med den eller søge at overskride den. Det får efter Laings mening afgørende betydning for menneskets relation til sit eget selv. I bogens anden del udfolder Laing derfor det han kalder det kropsligt forankrede og det ikke-kropsligt forankrede selv, og præsenterer ideen om det falske selv-system som er konsekvensen af udviklingen af et indre selv uden kropslig forankring og direkte omverdenskontakt. Spaltningen mellem sind og krop opfattes som et forsøg på at overvinde de problemer som den ontologiske utryghed medfører, men kan – i nogle tilfælde – sætte gang i en udvikling som ender i psykose. Laings tese er at "Hvis et individ ikke kan forsvare hele sin væren, vil han forkorte sine forsvarslinjer, før han trækker sig tilbage til den centrale fæstning. Han er parat til at fraskrive sig alt, hvad han er, undtagen sit "selv". Men det tragiske paradoks er, at jo mere selvet på denne måde forsvares, jo mere ødelægges det. Den endelige ødelæggelse og opløsning af selvet i den skizofrene tilstand opstår ikke efter ydre angreb fra en (aktuel eller formodet) ydre fjende, men efter en ødelæggelse, der er forårsaget af selve de indre defensive manøvrer."

En omfattende case-beskrivelse af en ung

mand, Peter, illustrerer hvordan han, med egne ord, bruger "distancering" og "afskæring" i et sindrigt udviklet forsvars-system der til sidst vender sig mod ham selv. Peter beskriver sin situation sådan:

"Jeg har på en måde været død. Jeg afskar mig selv fra andre mennesker og blev lukket inde i mig selv. Og jeg kan se, at man i en vis forstand dør, når man gør sådan. Man må leve i verden *sammen med* andre mennesker. Hvis man ikke gør, dør noget indeni. Det lyder dumt. Jeg forstår det ikke helt, men der sker noget i den retning. Det er sært nok."

I tredje og sidste del af bogen ser Laing nærmere på nogle psykotiske udviklingsforløb, og på hvordan tilsyneladende uforståelighed tjener flere formål for den skizofrene. Laing mener at en del af det uforståelige er sproglige afspejlinger af at der hos disse mennesker er spaltninger der hvor man forventer sammenhæng – og omvendt. Men uforståeligheden kan også være et røgslør som skal beskytte mod opslugning eller implosion. Ambivalensen bliver her smerteligt tydelig: man er nok i en forstand i sikkerhed hvis man ikke bliver set, hørt og forstået, men man er også uforløst i sin længsel efter at blive set, hørt og accepteret. En tredje variant bliver præsenteret af en patient, Joan, som forklarer: "Vi skizofrene siger og gør en masse ting, der ikke betyder noget, og så blander vi vigtige ting ind i det for at se, om lægen er opmærksom nok til at se og føle dem."

'Det spaltede selv' regnes af mange for Laings mest betydningsfulde bog. Jeg kender ikke hans øvrige forfatterskab tilstrækkeligt til hverken at tilslutte mig dommen eller erklære mig uenig. Men jeg kan skrive under på at bogen er væsentlig og at den bærer sin alder med ynde. Den er – desværre – ikke forældet i sit budskab om at møde mennesker med sindslidelser som virkelige personer og ikke blot som fremmedartede bærere af eksotiske diagnoser.

'Det spaltede selv' er ikke nogen pixi-bog, men den er absolut tilgængelig og fundamentalt spændende, ikke mindst i dens mange case-stories og gode iagttagelser af menneskelig væren og eksistens – sammen med og dog adskilt fra andre mennesker. Dens allerstørste fortjeneste er, at den viser at vi grundlæggende *kan* forstå hinanden – på tværs af diagno-

sernes klassifikation og udgrænsning. I stedet for at stemple oplevelser som forkerte eller syge, udfordrer Laing os til at lytte, se og prøve at begribe meningen i det tilsyneladende usammenhængende og meningsløse, og det lykkes i overbevisende grad.

Laing var på alle måder en mand på rette tid og sted i 60'ernes og 70'ernes eksperimenterende og grænseoverskridende miljøer. Han kunne uden problemer svare "Yes" da Jimi Hendrix spurgte "Are you experienced?" og hans "Doors of Perception" var helt sikkert på vid gab. Fem år med Kingsley Hall-projektet, eksperimenter med LSD, rebirthing, venskaber og faglige fællesskaber med Gregory Bateson, Aaron Esterson, David Cooper, Timothy Leary, Fritjof Capra, Stanislav Grof, erfaringer med buddhistisk meditation, hinduistisk Kali-kult, et hav af koner, kærester, børn, bøger, medieoptræden og skandaler, you name it. Det – og så hans grundlæggende farlighed – har i mange år skygget for hans både stringente og nyskabende tænkning.

Laing døde af et hjerteanfald i 1989. At det skete på en tennisbane i Saint Tropez skal næppe ses som et tegn på at han var endt som en veltilpasset bedsteborger. Men nok på at han var et sammensat menneske som stadig har meget at fortælle os, hvis vi kigger bagom mytologien og fordomsfrit møder hans tanker. 'Det spaltede selv' er et rigtig godt sted at starte.

P.s.

Social Kritik anmeldte i nr. 71 'Psykiatrisk Ordbog' som udkom på Hans Reitzel i 2000. Som en tilføjelse til de mangler der her blev fremhævet, kan det fortælles at der – selvfølgelig – heller ikke er noget opslag på Laing. Kraepelin, Skinner, Piaget, Klein, og både Anna og Sigmund Freud m.fl. er der, men ikke Laing. Det er symptomatisk, og ligner en fortrængning som ifølge samme ordbog er en af jeg'ets vigtigste forsvarsmekanismer over for uacceptable konfliktbetonede eller angstprovokerende erindringer, tanker eller følelser.

Pernille Jensen er journalist og redaktør af bladet 'Socialpsykiatri' som udgives af Videnscenter for Socialpsykiatri.